

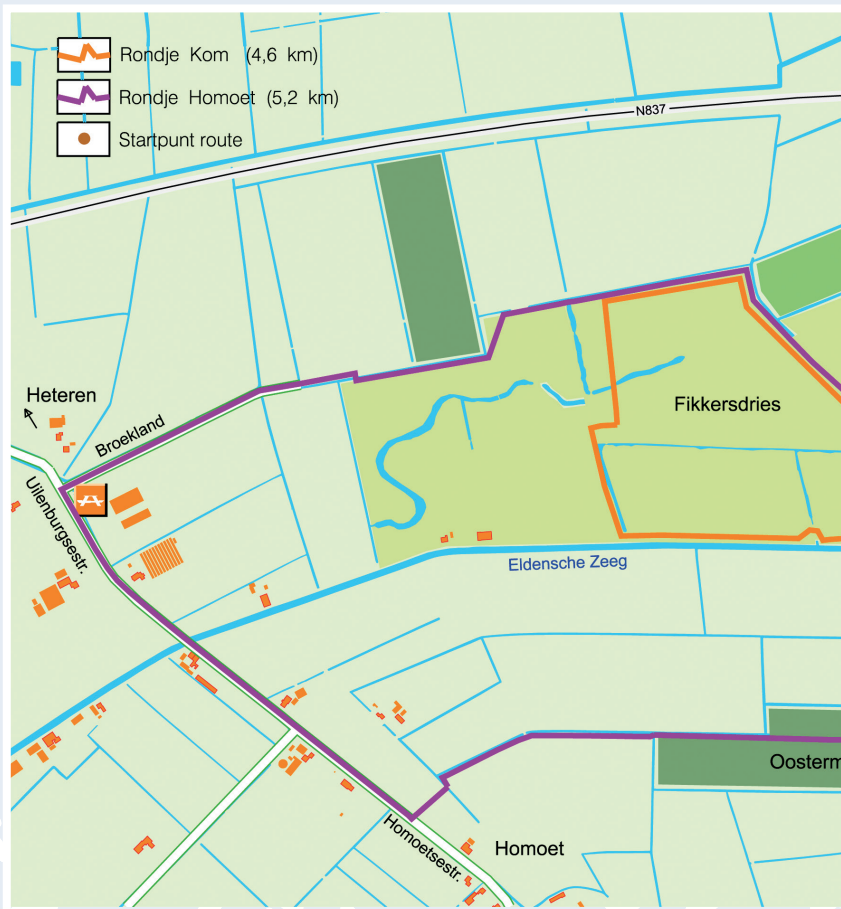
Het Hollanderbroek

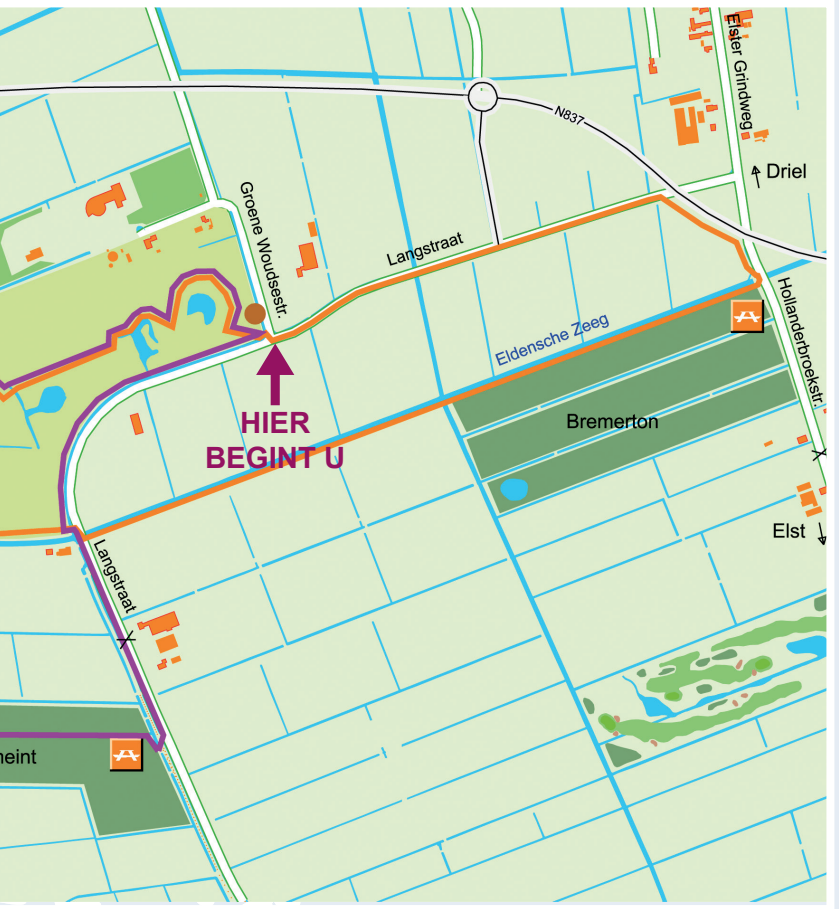

twee wandelingen:
Rondje Homoet
Rondje Kom

Wandelkaart

Colofon

Tekst	Gemeente Overbetuwe in samenwerking met Bureau De Knotwilg te Elst
Foto's en tekeningen	Gemeente Overbetuwe, Kees van Mook te Alkmaar en Bureau De Knotwilg te Elst
Kaartmateriaal	Gemeente Overbetuwe
Opmaak en drukwerk	Lichtelaai te Heteren

November 2010

Wie de natuur in dit gebied wil verkennen met gidsen, bijvoorbeeld met kinderen, kan contact opnemen met Stichting Overbetuwe Groen Natuurlijk (SOGN) of IVN RijnWaal:

SOGN www.hier.is/overbetuwegroennatuurlijkgroennatuurlijk@natuurenkunst.nl

IVNRijnWaal www.ivnrijnwaal.nl
info@ivnrijnwaal.nl

Welkom

Welkom in het Hollanderbroek, waar gemeente Overbetuwe in samenwerking met andere organisaties twee wandelroutes heeft aangelegd door het weidse landschap:

Rondje Homoet 5,2 kilometer

Rondje Kom 4,6 kilometer

Het beginpunt van beide routes is de ingang van waterwin-gebied Fickersdries, bij de Groene Woudsestraat in Driel. Beide routes zijn bewegwijzerd en u komt diverse informatieborden tegen over de natuur, cultuurhistorie en het grondgebruik. Op de wandelkaart ziet u hoe de routes door het gebied gaan.

U wandelt over natuurlijke paden. Houd hier rekening mee bij uw schoen- en kledingkeuze!

Waardevol landschap

Het komgebied Hollanderbroek is bijzonder mooi door de enorme openheid van het landschap, afgewisseld met bosjes en erfbeplantingen. Een komgebied is lager gelegen, relatief natte grond en bestaat uit zware klei met een slechte structuur. Het is daarom van oudsher als hooi- en grasland in gebruik. Het buurtschap Homoet ligt op een hoger gelegen stroomrug. Hierop vestigden mensen zich vroeger al. De bodem bestaat uit lichte klei, is vruchtbaarder en makkelijker te bewerken. Vanuit het Hollanderbroek kunt u de stuwwal van de Veluwe zien.

Honden zijn alleen aangelijnd op de wandelroutes toegestaan.

Algemene informatie

- Het beginpunt: met de auto bereikbaar vanaf de N837. Bij de rotonde naar het zuiden, de doodlopende weg in. Op de Langstraat kunt u rechtsaf naar Fickersdries, waar beperkte parkeerruimte langs de weg is. Let op: Langstraat en Hollanderbroeksestraat zijn vanuit de richting Elst afgesloten voor auto's. U kunt wel met de fiets over deze wegen.
- Er is geen horeca in de buurt.

Wandelroute

'Rondje Homoet'

Beginpunt Fickersdries - ingang Groene Woudsestraat

Fickersdries Een 'dries' is een braakliggend stuk land om vee op te weiden. Het land werd vruchtbaar door de mest van de dieren.

Waterwingebied

U bevindt zich op Fickersdries, een waterwingebied van Vitens. In 2001 is het gebied veranderd van landbouwgrond in natuurgebied. U vindt hier poelen, struweel (laaggroeiend struikgewas) en uitgestrekte bloemrijke hooilanden die reiken tot aan Homoet. Door het beheer van het gras, twee keer per jaar maaien en afvoeren, verschaalt de grond. Hierdoor neemt de variatie van planten en dieren toe in dit gebied.

Planten en dieren

U heeft in de zomer veel kans om het Icarusblauwtje hier aan te treffen. Deze vlindersoort vliegt vooral in graslanden en ruigten met veel bloemen. In de poelen en sloten ziet u lisdodden staan. Deze zijn goed herkenbaar aan hun bruine 'sigaar'. Dit is het vrouwelijke deel van de plant. Het mannelijke deel groeit aan het uitstekende stokje boven de 'sigaar', maar verdwijnt als zijn missie volbracht is. De 'sigaar' wordt een klap-sigaar wanneer het zaad rijp is.

Icarusblauwtje

Lisdodden

Waterwinput met op achtergrond stuwwal Veluwe

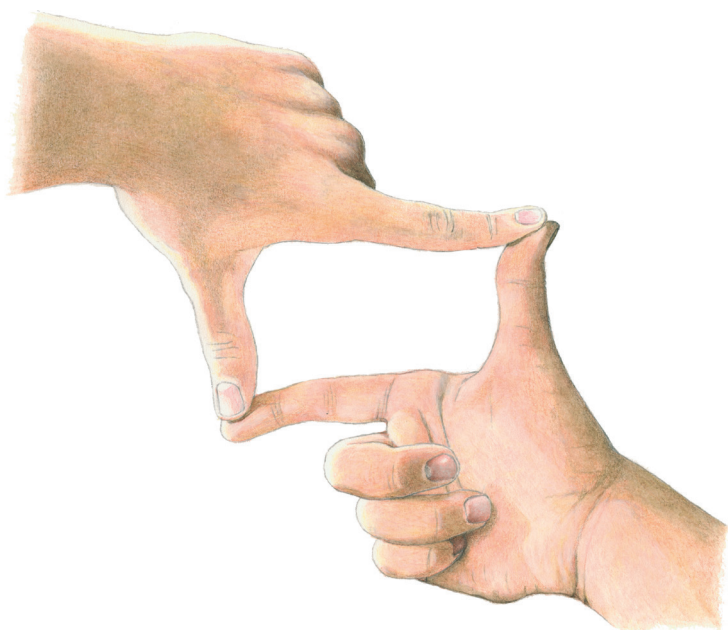
Waterwinning

U ziet in het landschap de ronde deksels van de waterwinputten van Vitens. Het water wordt hier opgepompt op 60 meter diepte. Eeuwen geleden viel het als regenwater op de stuwwal van de Veluwe. Vanaf de stuwwal is het water langzaam door de bodem weggezakt naar de lager gelegen Betuwe.

Door de lange weg die het water heeft moeten gaan door dikke zandlagen, is het op een natuurlijke manier gezuiverd. Als het water wordt opgepompt, is het al bijna geschikt als drinkwater. Het water wordt alleen nog belucht, waardoor zuurstof aan het water wordt toegevoegd, en gefilterd voor de verwijdering van ijzer en mangaan.

Waterschap Rivierenland houdt het waterpeil in Fickersdries iets hoger dan in de omringende sloten. Hierdoor komt er geen water van buiten het gebied in. De flora en fauna profiteren van de goede waterkwaliteit. Waterplanten als holpijp en waterviolier bewijzen dit met hun aanwezigheid.

De route loopt door het plassendeel naar het hooiland, via gemaaide paden.

Handenkader

Ver weg, in ruimte en tijd

De wandeling biedt u hier een weids uitzicht. U ziet aan de horizon de stuwwal van de Veluwe. Boven de bomen ziet u het torentje van kasteel Doorwerth. Ook ziet u enkele hoge schoorsteenpijpen. Deze zijn van de laatste steenfabrieken in de uiterwaarden. Vroeger waren er tientallen van dit soort fabrieken. Zij maakten bakstenen van de rivierklei.

U bent zeker niet de eerste die hier loopt. Al sinds de Jonge Steentijd (ongeveer 4000-2000 voor Christus) wordt dit gebied bewoond. Archeologen vonden bijvoorbeeld verkoold hout en verbrand bot. Deze mensen waren de allereersten die van dit land leefden. Op de stroomruggen waren ze de eerste landbouwers, in de komgronden jaagden ze.

Ervaar de ruimte van het landschap door een kader te maken met twee handen. U ziet het landschap als een schilderij.

Vanuit waterwingebied Fickersdries gaat de route na een bruggetje verder over de Broekland. Aan het einde van de Broekland gaat de wandelroute linksaf.

Broekland 'Broek' betekent moerassig land, waar het water niet weg kan. De grond is onbruikbaar voor landbouw. Het is hooguit geschikt als hooiland.

Hoger en droger

De Broekland voert u uit de komgronden naar de Uilenburgsestraat, op de stroomrug van Homoet.

Een weg over de wat hogere en drogere stroomrug, vormde vele eeuwen lang de enige mogelijkheid om door het gebied te reizen en om er te wonen.

Burchten

De namen van de Uilenburgsestraat en de Homoetsestraat (zo heet de weg na de brug over de Eldensche Zeeg) zijn afgeleid van oude burchten uit de late Middeleeuwen. Deze burchten zijn helaas niet bewaard gebleven.

Vlechtheggen

U ziet een driehoekig terreintje omheind met vlechtheggen, op de kruising van Broekland en Uilenburgsestraat. Voor de komst van het prikkeldraad eind 19e eeuw, waren vlechtheggen een gangbare manier om percelen te scheiden. De heggen bestonden uit veel verschillende soorten struiken, zoals de sleedoorn en hazelaar. Met elkaar vervlochten, vormden ze een ondoordringbare barrière om akkers en weides heen. Ze waren ook een leefplaats en voedselbron voor veel kleine dieren, zoals muizen, insecten en vogels.

Het beeldje 'De Vlechtover' symboliseert de vervlechting van de drie voormalige gemeenten Elst, Heteren en Driel tot de huidige gemeente Overbetuwe in 2001.

Homoet Betekent een hoog gelegen stuk hooiland. 'Moet' kan een verbastering zijn van 'made', dat hooiland betekent of van 'maat'. Een 'maat' is een stuk hooiland met een oppervlakte die door één persoon in een dag gemaaid kan worden.

Boerderijtypen

De stroomrug van Homoet wordt al eeuwen bewoond. De oudste bewaard gebleven boerderijen zijn de Grote Bouwkamp en Kleine Bouwkamp. Ze liggen aan uw linkerkant, net na de brug, aan een weggetje het land in. De Kleine Bouwkamp is van het type 'hallenboerderij'. Het voorhuis en stal vormen één geheel. De Grote Bouwkamp, die verder naar achteren ligt, is een Betuwse 'T-boerderij'. Een voorhuis met loodrecht daarop geplaatst een schuur (T-vorm).

De Kleine Bouwkamp

De Grote Bouwkamp

De wandelroute gaat linksaf een landbouwpad in.

Natuurvriendelijke oevers

U loopt langs een watergang met een natuurvriendelijke oever. Deze is in 2010 aangelegd door Waterschap Rivierenland. De brede, flauw hellende oevers bieden plaats voor dieren en planten. Het water is er warmer, een ideale plek voor vissen om te paaien en voor jonge visjes om beschut op te groeien. Ook voor libellen en andere insecten zijn deze rustige waterzones belangrijk.

Een ander voordeel van natuurvriendelijke oevers is de extra waterberging die het oplevert. Door de klimaatveranderingen komen meer heftige regenbuien voor. Het wateroverschot komt terecht in de verbrede watergangen. Het water wordt vervolgens geleidelijker afgevoerd naar de Linge.

Oeverplanten

U ziet, afhankelijk van het moment van het jaar, een bloemenpracht langs de oevers van de watergangen. Er bloeien o.a. zwanenbloemen, gele lis, kattenstaart en grote egelskop.

V.l.n.r zwanenbloem, gele lis, kattenstaart en grote egelskop

Oostermeint

Oostermeint Uitgesproken als 'meent'. Een 'meent', of 'gemeent', is een stuk grond in gemeenschappelijk gebruik. Meestal betrof dit grasland, akkerland was particulier bezit.

U bevindt zich in het bos 'Oostermeint'. Het is aangelegd in het kader van de ruilverkaveling, rond 1980. Bij aanplant was het bosbeheer vooral gericht op houtproductie. Nu is het een bos waar natuur en recreatie ook belangrijk zijn.

In het bos staan verschillende loofbomen als populier, eik, es en linde. Essen en lindes zullen in de toekomst meer ruimte krijgen, zodat deze bomen zich verder kunnen ontwikkelen. Aan de rand van het bos staan struiken als sleedoorn, vlier en Gelderse roos. Hierdoor ontstaat een geleidelijke overgang naar het open landschap. Voor verschillende dieren is de bosrand een goede schuilplaats of nestlocatie.

U loopt door een 'abelenlaan'. Kenmerkend voor de abelen zijn de bochtige stammen en de losse, grillige boomkronen. Ook de grijze schors van de abeel met de zwarte, ruitvormige putjes is opvallend. De ruitvormige putjes doen denken aan spijkerschrift.

Een breed pad met aan weerszijden abelen voert door het Oostermeint naar de Langstraat

Boven: 'Abelenlaan'

Rechts: Grijze schors van de abeel

De Langstraat

Ruilverkaveling

In de tweede helft van de vorige eeuw vond in het Hollanderbroek een ruilverkaveling plaats. De ruilverkaveling hield ontwatering, ontsluiting, herverkaveling en boerderijverplaatsing in. Dit om in het gebied efficiënter te kunnen boeren.

De Langstraat is bij de ruilverkaveling aangelegd om de nieuwe boerderijen met de landbouwgrond bereikbaar te maken.

U gaat linksaf de Langstraat op. Na de Eldensche Zeeg kunt u het Vitens-terrein weer op, ga hiervoor door het poortje aan uw linkerhand. U volgt dit pad tot u weer aan het beginpunt van de wandeling bent.

Wandelroute 'Rondje Kom'

Beginpunt Fickersdries - ingang Groene Woudsestraat
De route loopt door het plassendeel naar het hooiland, via
gemaaide paden.

Poelen en greppels

Het waterwingebied van Vitens was vroeger landbouwgrond. In 2001 zijn de gronden natuurlijker ingericht. Er zijn poelen gegraven en er is struweel (laaggroeiend struikgewas) aangeplant. Het gras wordt nu als bloemrijk hooiland beheerd.

In het gebied is het water in de watergangen en plassen kraakhelder. Het water is geklaard spoelwater dat vrijkomt bij de productie van drinkwater. Het spoelwater bevat onopgeloste ijzerdeeltjes. In het oppervlaktewater en op de oever groeien daardoor bijzondere plantensoorten zoals holpijp en waterviolier.

Rond de poelen ziet u schietwilgen. Deze zijn te herkennen aan het smalle, lange blad met de wittige onderkant.

Op de drogere delen van het hooiland ziet u 'kaardenbollen'. Dit zijn planten met één of meerdere bloemhoofden. Dit bloemhoofd vormt na de bloei een heel stekelige bol: de kaardenbol. In de Middeleeuwen werden ze gebruikt voor het opruwen van vervilte wollen stof.

De kaardenbol

Uitgebloeide kaardenbol

De route brengt u naar de Langstraat. U gaat hier naar
rechts om al snel aan de overkant een struinpad langs de
Eldensche Zeeg te volgen.

Ontwikkeling Hollanderbroek

Het Hollanderbroek is de naam van het komgebied ten zuiden van de Eldensche Zeeg en ten oosten van de Langstraat. De naam 'broek' geeft al aan dat het moerassig land was.

Deze streek was eeuwenlang een arm gebied. Tot in de jaren '70 van de 20e eeuw, waren de komgronden door de hoge grondwaterstand voornamelijk in gebruik als hooiland. Door de ruilverkaveling met de verbeterde ontwatering is het gebied bruikbaar gemaakt voor moderne, intensieve landbouw. Boerderijen werden in de tot dan toe vrijwel onbewoonde komgronden neergezet. Nieuwe wegen zorgden voor een betere ontsluiting. Kenmerkend voor deze ontginningswegen is, dat ze heel functioneel, recht door het landschap lopen. Dit in tegenstelling tot de oudere wegen over de stroomruggen. Deze volgen de bochten van de oude rivierloop.

Kievit

Dieren en planten in de komgronden

In de komgronden komen weidevogels voor zoals kievit, graspiepers, grutto's, tureluurs en gele kwikstaarten. Weidevogels gaan helaas in aantallen achteruit. Doordat ze nestelen in onopvallende, ondiepe kuiltjes in het gras, zijn ze kwetsbaar voor vroege maaibeurten. Ook ontwatering van de grond (waardoor het oppikken van wormpjes moeilijker wordt) en bemesting zijn ongunstig voor hen.

Natuurvriendelijke oevers

U loopt langs de Eldensche Zeeg. Deze watergang begint in Arnhem-Zuid en mondt uit in de Linge. Waterschap Rivierenland heeft in samenwerking met andere partijen in 2000 hier natuurvriendelijke oevers aangelegd. De brede, flauw hellende oevers bieden plaats voor dieren en planten. Het water is er warmer, een ideale plek voor vissen om te paaien en voor jonge visjes om beschut op te groeien. Ook voor libellen en andere insecten zijn deze rustige waterzones belangrijk. De Eldensche zeeg zorgt voor de aanvoer van water in droge tijden, maar vooral voor de afvoer van water in natte tijden. Waar we vroeger zo snel mogelijk het teveel aan water wilden afvoeren, is het waterbeheer tegenwoordig gericht op het zolang mogelijk 'vasthouden' van water. Watergangen met een brede, natuurvriendelijke oever kunnen meer neerslag opvangen dan smalle watergangen met een steile oever.

Zeeg is een Betuwse naam voor een gegraven watergang.

Natuurvriendelijke oever Eldensche Zeeg

Stuwen regelen in het gebied het waterpeil

Unieke afwatering

In de 13e eeuw is de Linge gegraven door het diepste deel van de Over-Betuwe. Alle zegen in dit gebied staan in verbinding met de Linge. Er wordt optimaal gebruik gemaakt van het feit dat het hele gebied langzaam afloopt naar het westen toe. Er zijn geen hulpmiddelen zoals gemalen nodig voor de afwatering. Deze manier van afwatering is uniek in Nederland! Er zijn stuwtjes geplaatst om het water op voor de landbouw gewenste hoogte te houden.

Na een bruggetje blijft de wandelroute de Eldensche Zeeg volgen langs het bos Bremerton. Wilt u naar de poel in het bos Bremerton lopen (zie kaart) dan wijkt u van de wandelroute af door voor het bos Bremerton rechtsaf te slaan. Vanaf de poel kunt u een struinp pad door het bos nemen dat weer uitkomt op de wandelroute.

Bos Bremerton

Het bos Bremerton is in 1980 met de ruilverkaveling aangelegd. Het bos bestaat voornamelijk uit populieren, essen en eiken. Lindes zijn in groepjes ertussen geplant. Langs de rand van het bos groeien struiken zoals de hazelaar, hondsroos en Gelderse roos. Voor de verschillende dieren is de bosrand een goede schuilplaats of nestlocatie. Het bos vormt een veilige plek voor dieren als reeën en vossen. Ook buizerds hebben er hun horst, een nest, hoog in de boom.

Het bos is oorspronkelijk geplant voor de houtopbrengst, maar nu zijn functies als natuurontwikkeling en recreatie minstens zo belangrijk. Staatsbosbeheer heeft met vrijwilligers van Stichting Overbetuwe Groen Natuurlijk het bos toegankelijk gemaakt. Ook hebben zij samen de poel aan de westzijde van het bos aangelegd. In de poel zijn verschillende soorten oever- en waterplanten te vinden. Ook de krabbenscheer komt in de poel voor. Deze plant drijft in de zomer aan het wateroppervlak en bloeit met een klein wit bloempje. In de winter vullen de bladeren zich met water en zakt het plantje naar de bodem. Zo kan het overwinteren. Kikkers, padden, salamanders en libellen gebruiken de waterplanten voor het afzetten van hun eitjes.

De krabbenscheer

Kruidenlaag bos Bremerton

De bodem van het bos is voedselrijk en vochtig. In de kruidenlaag van het bos treft u daarom soorten aan als grote brandnetel, hondsdrif en in het voorjaar speenkruid. Op de plekken met meer zonlicht staan dovenetel en fluitenkruid.

Grote brandnetels

Brandnetels tieren welig op de vruchtbare, vochtige klei van het Bremerton. Brandnetels zijn 'waardplanten'. Vlinders, zoals de atalanta, dagpauwoog en kleine vos, leggen hun eitjes uitsluitend op de brandnetel. De rups die uit het ei kruipt, leeft van de plant en kan zo zelf uitgroeien tot een mooie vlinder.

Brandnetel

Speenkruid

In het voorjaar zijn delen van de bosbodem bedekt met felgele bloemetjes, speenkruid. Wanneer het bladerdek zich sluit en het zonlicht de bosbodem niet meer bereikt, is het speenkruid uitgebloeid. Onder de grond zijn nieuwe knolletjes gevormd die op speentjes lijken. Hierin zit het voedsel waardoor de bloemetjes het volgende voorjaar weer volop kunnen bloeien.

Op de Hollanderbroeksestraat aangekomen, gaat u naar links richting het beginpunt van de wandelroute.

